

Nr 102.

Av herr **Strömberg**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13, 16 och 41 §§ i lagen om arbetarskydd m. m.

I nådig proposition (nr 116) har Kungl. Maj:t för riksdagen framlagt förslag till lag om ändrad lydelse av vissa delar av lagen om arbetarskydd samt till lag om utsträckt rätt att i visst arbete använda manliga minderåriga av viss ålder. Sistnämnda lagförslag har särskilt avseende å förhållandena inom järnindustrien och åsyftar att något undanskjuta de stora olägenheter, som en omedelbar tillämpning av lagens bestämmelser i fråga om nattarbete för ynglingar under 18 år otvivelaktigt skulle medföra för nämnda industri. Då förevarande fråga för industrien äger en utomordentligt stor betydelse, torde några bidrag till dess allsidiga belysning här vara motiverade.

Redan vid behandlingen i första kammaren av förslaget till den nuvarande lagen om arbetarskydd begagnade jag tillfället att framhålla — vad ock redan utskottet uppmärksammat — hurusom nödvändighet föreläge av särskilda undantagsbestämmelser från lagens stadganden om nattarbete för minderåriga för industrier med kontinuerlig drift, i första rummet för järnhanteringen. På direkt förfrågan, som av mig under debatten framställdes till dåvarande statsrådet och chefen för finansdepartementet friherre Adelswärd svarade denne, att det vore hans avsikt att föreslå Kungl. Maj:t »att inom lagens ram genom undantagsbestämmelser taga hänsyn till nu avsedda förhållanden då arbetets natur så påkallar, så att ingen rubbning av gängse arbetsmetoder till direkt skada för produktionen behöver uppstå». Det var under intrycket av det löfte, som sålunda av herr finansministern avgavs, som jag och, efter vad jag tror mig veta, många andra läto betänkligheterna mot lagen i denna del falla och med sina röster bidrogo till lagens genomförande. Vi trodde härvid alla, att det skulle visa sig möjligt att få till stånd sådana undantagsbestämmelser, varom finansministern talat, så att ingen rubb-

ning av gängse arbetsmetoder till direkt skada för produktionen skulle behöva uppstå. Tyvärr har detta dock numera visat sig omöjligt. Finansministerns löfte har icke kunnat infrias. Inom den nuvarande lagens ram kunna icke utfärdas några undantagsbestämmelser, som råda bot på olägenheterna. Järnindustrien hotas sålunda, därest lagens bestämmelser om nattarbete för minderåriga skola träda i tillämpning för samma industri, att på det betänkligaste skadas och faran är ej inskränkt till en ekonomisk risk för själva industrien utan har en vida större social och nationalekonomisk räckvidd.

För åskådliggörande av frågans innebörd tillåter jag mig här nedan återgiva de huvudsakligaste delarne av ett yttrande, som under år 1915 blivit till socialstyrelsen avgivet af Järnbruksförbundet i anledning av en utav socialstyrelsen gjord förfrågan beträffande behovet att till nattarbete använda minderåriga av mankön, som fyllt sexton år, i större utsträckning, än som medges i lagen om arbetarskydd. Sedan Järnbruksförbundet redogjort för resultatet av en enquête angående 16- och 17-åringars användning i nattarbete — enligt vilken vid 19 olika järnverk sysselsattes omkring 780 dylika minderåriga — heter det:

Järnbruksför-
bundets
yttrande.

»För samtliga sålunda angivna verk gäller, att ynglingarna använts och fortfarande skulle användas för lättare, efter deras ålder och kroppskrafter avpassade sysselsättningar, huvudsakligen bestående i hantlangning och utförande av vissa arbeten, som kräva tidigt inövande av de erforderliga handgreppen. — — — — —

Å alla de platser, där ynglingar under 18 år sålunda funnit användning, har deras skiftindelning sammanfallit med de äldre arbetarnes, och av den tonlön, som för hela laget blivit fastställd, oftast genom en till gällande kollektivavtal upprättad tonlönslista, har ock genom samma lista bestämts den procentsats, som skulle tillkomma den eller de platser, som bekläddes av minderåriga. Någon möjlighet att för olika arbetare i samma lag ordna olika skiftindelning, så att arbetare över 18 år skulle fortfarande få arbeta med hittills gällande arbetstider, medan för 16- och 17-åringar en viss reducering av arbetstiden skulle ske, föreligger å de allra flesta arbetsplatser icke. Ifrågavarande ynglingar äro nämligen mestadels anknutna till respektive verks gång på enahanda sätt, som de övriga arbetarne i laget, och utom de arbetstekniska skäl, som sålunda absolut hindra ett tillåtelserande av ynglingarna tidigare än av de äldre arbetarne, är det ock flere andra skäl, som härvidlag tala bestämt emot olika arbetstider för olika arbetare. Erinras må härvid allenast om den ökade oregelbundenhet, som skulle uppkomma i

arbetarnes hem i avseende å vilotider, måltidstimmar o. s. v. för far och son eller för bröder av olika åldersklasser. Skall sålunda en ändring av arbetstiden genomföras för en grupp av arbetare i de skiftgående verken, måste samma ändring ock vidtagas för de övriga arbetarne.

Som för kungl. socialstyrelsen torde vara väl bekant, är den förhärskande arbetsindelnningen i de skiftgående avdelningarna av vårt lands järnverk sådan, att endast två skiftlag omväxla, till följd varav arbetstiden under vanliga vardagsdygn blir i medeltal tolv timmar per dygn. Ett möjliggörande av just denna arbetstid, särskilt i järnverken, har ock för de minderårigas del uttryckligen avsetts i förutnämnda lag den 17 oktober 1900 § 8 mom. 1. Sant är, att å flertalet arbetsplatser under ett eller flere skift per dygn tillämpas vissa raster, varigenom den effektiva arbetstiden (nettoarbetstiden) för de skiftgående arbetarne kommer att understiga tolv timmar per dygn. Då emellertid rasternas längd för samma arbetslag endast å ytterst enstaka platser uppgår till sammanlagt så mycket som $1\frac{1}{2}$ timme per dygn, vilken tidslängd torde vara maximum, finner man, att nettoarbetstiden även å platser, som hava rikligast tillmätta raster, dock icke understiger i medeltal *) $10\frac{1}{2}$ timmar per dygn.

Att ytterligare öka rasternas längd, så att man på denna väg kan komma ned i en effektiv arbetstid för arbetslagen i de skiftgående verken av högst 10 timmar per dygn, är icke tillrådligt. Verkens ekonomi förbjuder avgjort — särskilt i dessa tider med rådande abnorma priser å bränsle och andra materialier — en dylik misshushållning, utan synes det tvärtom vara önskvärt, att utvecklingen kunde gå i motsatt riktning och verkens kapacitet sålunda i allt högre grad utnyttjas, så att vårt lands industri i detta hänseende kunde komma i jämnhöjd med vad som presteras i de stora industriländerna.

Den väg, som nu av många anvisas för den önskvärda utvecklingen, är införande av treskiftsystemet (tre arbetslag om vart och ett åtta timmar per dygn). Detta system har inom vårt land införts vid en del hyttor, särskilt vid de mest krävande platserna i dessa (uppsättare), men däremot har systemet icke annat än rent undantagsvis vunnit tillämpning i martin- och valsverk samt övriga skiftgående verk.

*) Om annat än *medeltal* kan här ej bliva tal. Då systemet med sammanhängande 12-timmars skift knappast någonstades praktiseras, utan dygnet även vid arbete med två lag är indelat i något kortare skift (t. ex. 9 + 8 + 7 timmar), måste ju arbetstiden för ett visst lag med nödvändighet ena dygnet komma att överskrida 12 timmar brutto resp. $10\frac{1}{2}$ timmar netto, varemot i stället arbetstiden nästa dygn understiger nämnda tidsmätt i motsvarande grad.

Här torde icke vara platsen att ingå på en jämförelse mellan treskift- och tvåskiftsystemen ur olika synpunkter och på det ena eller andra systemets företräde och större användbarhet för vårt lands järnverk. Det lär vara till fyllest att på sätt redan skett konstatera tvåskiftsystemets faktiska överhand inom vår nu ifrågavarande industri och att härtill lägga, att någon övergång i allmännare omfattning till treskiftsystem vid järnverken måste anses för närvarande otänkbar. Möjligheten härtill är utesluten först och främst på grund av den redan nu ytterst kännbara bristen på kunniga arbetare, men ock på grund av bristande tillgång även i övrigt på nödvändiga resurser, särskilt i form av bostäder. Att framtvinga en så radikal omvälvning av arbetsförhållandena inom industrien torde ej heller med lagen om arbetarskydd hava varit avsedd.

Med den föregående framställningen är svaret redan givet på den av kungl. socialstyrelsen uppställda frågan på vad sätt, med hänsyn tagen till olika skiftindelningar och övriga arbetsförhållanden, de minderårigas arbete med tillämpning av eftergift skulle kunna ordnas, så att deras arbetstid ej komme att överskrida tio timmar av dygnet eller 60 timmar i veckan. Även om man med arbetstid här avser netto-arbetstid och icke, såsom i 1900 års lag, bruttotid, måste svaret likväl bliva, att en dylik anordning, som här ifrågasatts, icke kan genomföras.

Är alltså möjligheten av en generell eftergift från lagens bestämmelser bunden inom de snäva gränser, som sålunda av kungl. socialstyrelsen — helt säkert i enlighet med lagens egen formella avfattning — uppställts, måste det sägas, att järnverken i stort sett icke hava någon nytta av en dylik eftergift, och följden härav blir vidare den, att ifrågavarande ynglingar måste avskedas. I det följande skola nu några synpunkter framhållas, som starkt göra sig gällande inför den ytterst nedslående utsikten av en dylik nödvändighet.

Främst frågar man sig då om de nu vid årsskiftet ikraftträdande bestämmelserna om 16- och 17-åringar verkligen motiverats av något behov för dessa ynglingars eget vidkommande av minskat arbete: har det med andra ord kunnat i minsta mån göras sannolikt, att det arbete, som vid järnverken hittills i enlighet med 1900 års lag krävts av dessa ynglingar, i någon mån skadat vare sig deras fysiska eller andliga hälsa och utveckling? Järnindustriens män äro för sin del icke tveksamma om svaret på denna fråga: berörda arbete har ingalunda skadat men väl varit till nytta för pojkarne i alla avseenden.

Vad arbetets inverkan i fysiskt hänseende beträffar torde det vara ett notoriskt faktum, att arbetet i fråga stärker ynglingarna och utveck-

lar dem. Sällan ser man annorstädes, vare sig i städer eller på landsbygd, arbetareungdom av sådan spänstighet och sådan kroppsutveckling som vid de stora bruken. Detta förhållande hör man ofta intygas, exempelvis av personer, såväl läkare som militärer, vilka handhava arbetet med inskrivningsförrättningarna och därvid hava rikliga tillfällen att göra jämförelser mellan olika orters ungdom. Väl förekomma även vid bruken då och då ynglingar med svagare fysik; den obligatoriska årliga läkarebesiktningen utgör dock en borgen för att en sådan yngling icke sättes till arbete, som är för tungt för honom, varjämte man ock kan vara viss att arbetsgivare, förmän och föräldrar hava blicken öppen för de risker, som i dylika fall kunna vara för handen.

Ynglingens andliga utveckling efter slutad skolgång främjas ock i hög grad av sådant arbete, som hittills givits honom. Hans eget intresse att få börja arbeta och göra skäl för sig, att gå i arbetslag med äldre och känna sig som »karl», är ett intresse, som ovillkorligen bör på lämpligt sätt tillvaratagas och omhuldas i stället för att alldeles stäckas. Och stäckt bliver utan tvivel detta intresse, om hinder skolas resas mot ynglingens sysselsättande före 18 års ålder i de verk, dit hans håg stått långt innan nämnda ålder.

Sysslolöshetens stora fara lurar nämligen på en sådan yngling under de två år, med vilka hans väntetid förlängts. Hans skolgång är slutad, ytterligare påbyggnad på denna i form av yrkesskolor eller dylikt kan icke genomföras, någon produktiv sysselsättning kan ej beredas honom. Följden blir att han, liksom hans jämnåriga, *nödgas* att slå dank, och därmed har deras fysiska och andliga utveckling utsatts för vida större risker, än som hittills varit fallet, då ynglingarna fått gå i arbete.

Men ej blott dessa 16- och 17-åringar själva lida av en dylik nödtvungen sysslolöshet. Även deras föräldrar och de hem de tillhöra bliva härvid lidande. Här skall bortses från vådan ur andra synpunkter och endast framhållas en: det pekuniära bidrag, som en sådan yngling i så otaligt många fall nu kan av sin arbetslön lämna till familjens uppehälle. Det blir otvivelaktigt ökade bekymmer i ett flertal hem med många barn, där hittills sönernas arbetsförtjänst varit ett gott tillskott, att ej tala om de ingalunda sällsynta fall, där familjefadern fallit ifrån och där hans änka just på sina större pojkars förtjänst kunnat väl draga sig och de sina fram och sluppit falla det allmänna till last.

I det föregående har talats om ynglingarnas och deras anhörigas intresse i den fråga, som nu är före. Ett icke mindre viktigt intresse föreligger dock för industrien att få hithörande spörsmål ordnade på ett verkligt förnuftigt sätt.

Härvid skall endast i förbigående beröras den redan här ovan omnämnda bristen på kunniga arbetare, som på senare år framträtt allt starkare i vårt land i mån av den industriella utvecklingen. Skola nu arbetsgivare nödgas att ersätta de hundratal av 16- och 17-åringar, som hittills kunnat användas i järnverken, med äldre arbetare, blir naturligtvis bristen på dylika allt känbarare och kommer att göra sig så mycket mera gällande efter hand som vårt lands industri eventuellt kommer i åtnjutande av det ytterligare uppsving, som förväntas bli en följd av de genom världskriget inträdda förhållandena. Märkas bör ock härvid den »sugning» efter arbetare, som med all säkerhet kan förväntas från de stora krigförande länderna för ersättande på industriplatserna av arbetare, som utkallats i militär tjänstgöring och häri stupat eller för sitt kommande liv gjorts obrukbara.

Den huvudsakligaste uppmärksamheten måste emellertid ägnas den stora vikt, som i valsverken och manufakturverken ligger på arbets-skicklighetens och arbetsvanans uppammande och främjande redan på ett tidigt stadium. Som bekant måste en hel del speciella handgrepp, nödvändiga för vissa arbetens utförande, inläras redan från den tidiga ungdomen, medan kroppen ännu är mjuk och böjlig och innan intresset ännu hunnit svalna. Särskilt är detta fallet med ett flertal av de arbeten, som förekomma i järnverkens skiftgående avdelningar. Ofantligt mycket beror här på handgreppen och vanan och på att arbetarens anlag verkligen göra honom lämplig för den plats han bekläder. Och anlagen göra sig märkbara och kräva ett tillvaratagande just under de år ynglingen nu skulle på grund av en olämplig lagstiftning tvingas att gå sysslolös. Förhindras ynglingarna att redan före 18 års ålder pröva sina anlag och söka skaffa sig nödig färdighet, kunna de icke bli dugliga att vid inträdet i mannaåldern fylla de krävande platserna inom järnverksindustrien.

Ett exempel, som härvid bör särskilt omnämnas, är tråd- och finverksvalsaren. De färdigheter, som krävas av en dylik, kunna ingalunda börja inläras först efter fyllda 18 år. För mången står det därför nu som en gåta, huru man i framtiden skall på dessa platser få så dugliga arbetare, som ovillkorligen krävas vid de många järnverk, där valsning av ifrågavarande slag förekommer.

En omständighet, som härvidlag också bör uppmärksammas, är den, att värnpliktsåldern numera inträder ett år tidigare än förr. Härigenom sker ett tidigare avbrott i arbetarens ännu icke avslutade utbildning, och säkerligen kommer härav att för industrien förmärkas en menlig inverkan ur ovan angivna synpunkter.

I sammanhang med vad som ovan sagts må vidare framhåvas den betydelse, som vanan vid det allmänna arbetet i järnverk obestriddligen har. Ej för tyngden i arbetet; annat arbete kan mången gång vara tyngre men dock lättare för den ovane än arbetet i ett järnverk. Men väl för temperaturförhållandena, som göra det sistnämnda arbetet för den från ungdomen ovane mången gång svåruthärdligt, men däremot lätt för den, som från tidiga år vant sig därvid, särskilt om denne därtill har generationers intresse för arbetet vid ugnar och gående verk i blodet och fått i de bildbaraste åren börja omsätta detta intresse i produktiva prestationer.

Av vad ovan anförts torde hava framgått den stora vikten av att frågan om 16- och 17-åringarnas arbete i järnverken löses på sådant sätt, att det blir möjligt att fortfarande sysselsätta dessa ynglingar i i det skiftgående arbetet. Sättet för en sådan lösning kan knappast bli annat än som redan antytts, nämligen att 1900 års lags bestämmelser i fråga om dylika minderåriga må fortfarande i huvudsak få gälla. Kan detta ej genomföras utan en ändring i lagen om arbetarskydd — och det torde kunna befaras att läget är sådant — är det för järnbruksindustrien ett önskemål av utomordentlig vikt, att en dylik lagändring må komma till stånd snarast möjligt i början av nästkommande år och att kungl. socialstyrelsen för ändamålet vidtager de mest energiska åtgärder. Järnbruksindustrien ser eljest med stort bekymmer framtiden an.»

Det ovan citerade yttrandet är undertecknat av Järnbruksförbundets styrelse, bestående av cheferna för ett flertal av industriens förnämsta verk med rik erfarenhet och obestriddlig insikt just om de förhållanden, varom här är fråga. Vad av dem anförts har man icke rättighet att utan vidare fränkänna all betydelse i tanke att de uttryckta farhågorna äro överdrivna och att saken nog skall, blott lagen får träda i full tillämpning, kunna låta sig ordnas på ett tillfredsställande sätt t. ex. genom införande av tre skiftlag eller genom någon annan anordning, som det måhända kan ligga nära till hands, särskilt för en utomstående, att giva anvisning på såsom en enkel lösning av den gordiska knuten, men som i praktiken icke låter sig så lätt genomföras.

Socialstyrelsen har ock, då den grep sig an med arbetet att bereda det nu framlagda förslaget, visat god vilja till förståelse för järnindustriens svårigheter. Under de resor ut till arbetsplatserna, som byråchefen och sekreteraren på styrelsens 2:dra byrå enligt vad som fram-

går av socialstyrelsens redogörelse, företagit, torde de ock otvivelaktigt hava kommit till den övertygelsen, att förhållandena ovillkorligen krävde en lagändring, och frågan var blott vilken form denna lagändring skulle få. En förlängning enbart av övergångsbestämmelsen fann man enligt socialstyrelsens nyssnämnda redogörelse icke innebära någon verklig lösning av frågan utan endast ett uppskov därmed. Ändring i lagens realbestämmelser ansågs nödvändig.

Så utarbetades av socialstyrelsen olika förslag i dylikt hänseende, för vilka i den skrivelse från socialstyrelsen, som återgivits i den kungl. propositionen, utförligt redogöres. Där omtalas ock att intet av dessa förslag vare sig å arbetsgivarne eller å arbetarne sida vunnit det stöd, som måste anses erforderligt för att trygga dess förverkligande. Vid sådant förhållande har socialstyrelsen ansett sig nödgad att avstå från försöket att giva frågan den lösning, som på grund av de föreliggande förhållandena ansetts erforderlig, och beslöt sig socialstyrelsen i stället för att förorda det nu framlagda förslaget om förlängning av övergångsbestämmelsen, ehuru socialstyrelsen kort förut betraktat denna utväg såsom innebärande endast ett uppskov med frågan.

Ja, ett uppskov innebär för visso Kungl. Maj:ts förslag i denna del. Järnindustrien kan med all säkerhet icke under den korta tid, varmed övergångstiden förlängts, eller ens under en vida längre tid ordna sig för lagens ikraftträdande på ett sådant sätt, att de framhållna olägenheterna försvinna. Man kommer att i slutet av år 1917 stå precis på samma punkt som i slutet av år 1915, nämligen inför utsikten att med övergångstidens utlöpande arbetsgivarne vore tvingade att avskeda massor av 16- och 17-åringar. Ett nytt förslag om ytterligare förlängning av övergångstiden blir då oavvisligen nödvändigt, såframt icke ett förslag kan till dess åstadkommas, som innebär en verklig lösning av frågan. Men därtill synes, i det läge frågan nu ligger och efter det negativa resultatet av socialstyrelsens hittills gjorda försök, tiden vara alltför knapp. För att frågan skall kunna bli föremål för den allsidiga och omsorgsfulla utredning, som dess vikt utan tvivel förtjänar, och för att ett förslag må kunna framkomma, som verkligt löser frågan men icke undanskjuter densamma, torde en övergångstid på ytterligare fem år vara fullt motiverad.

På grund av vad jag sålunda anført, får jag vördsamt hemställa,

dels att riksdagen måtte i Kungl. Maj:ts framlagda förslag till lag om utsträckt rätt att i visst arbete använda manliga minderåriga av viss ålder vid-

taga den ändring, att användning av dylika minderåriga på förslaget sätt medgives intill utgången av år 1920;

dels ock att riksdagen måtte i underdånig skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa om verkställande av skyndsam utredning angående behovet att för särskilda industrier med kontinuerlig drift vidtaga jämkningar i lagen om arbetarskydd i vad samma lag inskränker möjligheten att till nattarbete använda minderårige samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill samma utredning kan giva anledning.

Stockholm den 12 april 1916.

O. M. Strömberg.

I motionen instämma:

Herman Fleming.

Gunnar Ekelund.

C. J. Beck-Friis.

Ivan Svensson.

Knut Larsson.

Uno Norman.

Johan E. Ekman.

Oskar Nylander.